

2. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 05.02.2023)

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 05.02.2023)

4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення 05.02.2023)

5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення 05.02.2023)

Марина Поліщук

кандидат юридичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

СУДОВІ ДЕБАТИ ЯК САМОСІЙНА ЧАСТИНА СУДОВОГО ПРОЦЕСУ РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ

Дебати – це загальний термін, що означає обмін думками та ідеями між двома сторонами за допомогою підбору аргументів та контраргументів. Так, термін дебати застосовується у політиці, юриспруденції, науці і так далі. Прикладом дебатів в юриспруденції є судові дебати. Судові дебати є однією із найбільш важливих складових частин судового процесу. Ця складова судового розгляду призначена для підбиття підсумків сторонами справи на основі тих фактів, які були встановлені на попередніх етапах судового розгляду.

Судові дебати – це самостійна частина судового процесу, яка полягає у виступі сторін та інших осіб, що беруть участь у справі з метою переконання суду у прийнятті того чи іншого рішення [2, с. 72].

Обов'язковість судових дебатів визначено у ст. 242 Цивільного процесуального кодексу України, а саме у судових дебатах виступають з промовами (заключним словом) учасники справи [1]. Складовими частинами судових дебатів є промови заявника, відповідача та/або представників, а також третіх осіб, які заявляють або не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору. Також Цивільним процесуальним кодексом встановлені процесуальні вимоги до судових дебатів, а саме у промовах можна посилатися лише на обставини і докази, які вже досліджені в судовому засіданні.

Дебати відіграють важливе процесуальне значення та збалансовують позиції та переваги сторін. Дебати сторін допомагають суду уникнути односторонності при оцінюванні доказів, дозволяють суду враховувати

доводи позивача і відповідача, що має велике значення для винесення законного й обґрунтованого рішення у справі. Судові дебати є прикладом втілення одного із принципів цивільного процесу – змагальності сторін, передбаченого ст. 12 Цивільного процесуального кодексу України, оскільки відображають найяскравіший момент судового змагання [3, с. 61].

Під час судових дебатів сторони та інші учасники справи мають можливість викласти власні міркування щодо оцінки наданих та досліджених доказів, дають особисту правову оцінку обставинам справи та спірним правовідносинам, обґрунтовують свою позицію у справі та висловлюють думки на користь задоволення їхніх позовних вимог. Висловлення власної позиції сторонами справи та іншими учасниками має на меті переконати суд та допомогти повно та всебічно оцінити справу та наявні докази, саме здійснити аналіз доказів та обставин справи з різних позицій, зіставити різні доводи.

Судові дебати слугують оцінювальним механізмом. Так у цивільному процесі під час судових дебатів аналізуються дії відповідача для визнання законності чи незаконності його позиції для відновлення порушеного права, встановлюється психологічний компонент, чи дійсно мало місце порушення чи втручання в права та інтереси інших осіб. Все це служить захистом оскаржуваних чи порушених прав свобод і законних інтересів осіб (громадян, організацій) [4, с. 99].

Для ефективної реалізації судових дебатів учасникам необхідно неухильно дотримуватися норм матеріального та процесуального права, судові дебати мають бути досконало організовані. Зокрема, в законодавстві відсутні часові обмеження для промов сторін та інших учасників справи, крім того суд не може обмежувати учасників в часі. Згідно ч. 7 ст. 242 Цивільного процесуального кодексу України тривалість судових дебатів визначається головуючим з урахуванням думки учасників справи виходячи з розумного часу для викладення промов. Проте, є виключення, суд може зупинити промовця, у випадку коли він виходить за межі справи чи за межі досліджених доказів або якщо він повторюється. Також згідно Цивільного процесуального кодексу в учасників дебатів є право обмінюватися репліками з дозволу суду, але право останньої репліки завжди належить відповідачеві та його представникові [1]. Після виголошення промов учасники судових дебатів можуть виступити ще по одному разу з реплікою з приводу сказаного. Репліка вважається самостійною промовою у формі відповіді або заперечення на твердження іншої сторони [4, с. 97].

Особливістю судових дебатів у цивільному судочинстві у суді першої інстанції є предмет цих дебатів, який включає: опис фактичних обставин справи, оцінку досліджених доказів, пропозиції щодо застосування тієї чи іншої норми чи закону до обставин справи, при наявності відповідних підстав – пропозиції для винесення окремої ухвали суду. Предметом судових промов у апеляційному та касаційному суді є: критика або обґрунтування

правильності рішення; обґрунтування або критика апеляційної чи касаційної скарги; аналіз і оцінка додаткових матеріалів; пропозиції про винесення певної ухвали апеляційною або касаційною інстанцією.

Судова промова як складова частина судових дебатів – це мистецтво володіння фактами та їх вільне їх викладення. Важливим фактором вдалої промови під час судових дебатів є використання не тільки «сухих фактів», а також створення для суду певної картинки обставин справи із застосуванням різних прийомів мови та риторики, зокрема порівнянь, метафор, які будучи влучно описувати позицію. Судові дебати необхідні для створення емоційного впливу на суд, оскільки у даному випадку присутній людський фактор.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що судові дебати – це дійсно самостійний частина судового процесу, його обов'язковий елемент, який є практичним відображенням принципу змагальності сторін, також рівності, оскільки учасники дебатів маю однакову можливість висловити своє ставлення до досліджуваних доказів та обставин, а також однаково не мають обмежень в часі. Крім того, судові дебати та їх складові промови є творчим елементом судового розгляду, оскільки учасники можуть застосовувати різні прийоми мови, для створення більш виграшного положення. Також судові дебати здійснюють емоційний вплив на суд та на внутрішнє переконання суддів. Саме тому судові дебати є підведенням підсумків судового розгляду та наведенням власних міркувань, опираючись на досліджені обставини та докази.

---

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 08.10.2004. Відомості Верховної Ради України. 2004 р. № 40. Ст. 492. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення – 22.12.2022).

2. Андрієвська Л.О., Чернобук В.В. Законодавче обґрунтування часового обмеження проведення судових дебатів. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. №6. С. 72-74.

3. Цал-Цалко Ю.Ю. Судові дебати як самостійний та обов'язковий елемент стадії судового розгляду / Ю.Ю. Цал-Цалко // Методологічні засади вдосконалення цивільного процесуального права : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції до 150-річчя від дня народження Є. В. Васьковського (м. Одеса, 8 квітня 2016 року) . – Одеса 2016. – С. 61-63.

4. Швецова В.Є. Види судових промов та їх особливості. Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. Лінгвіст. Науки. 2017. №24. С. 95-100.